

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата педагогічних наук, доцента Пацалюк Ірини Іванівни
на дисертаційне дослідження **Бованенко Ольги Олександрівни**
на тему: **«Формування художньо-естетичної культури студентів
педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної
діяльності»**,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.07 – теорія та методика виховання

Детальний аналіз дисертації **Бованенко О.О.** «Формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної діяльності» дає змогу сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності, ступеня обґрунтованості основних наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірності, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки роботи.

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Сучасне суспільне життя характеризується динамічністю. Не винятком у цьому плані є і освіта, оскільки, як ніяка інша галузь, саме освіта повинна випереджати потреби суспільства у порівнянні з його розвитком, дотримуватись зворотного зв'язку між станом освіти і виховання та розвитком суспільного прогресу.

Інтеграційний курс на європейські цінності має позитивні та негативні моменти. Своєрідною загрозою виступає можливість втратити те цінне, що передавалось з покоління у покоління: мистецькі надбання, власну культурну ідентифікацію, духовний зв'язок з культурою суспільства.

Виняткової гостроти набувають питання формування художньо-естетичної культури особистості, її вміння сприймати, цінувати і примножувати матеріальні та духовні цінності, пропагувати їх.

Виразником художньо-естетичної культури людини є її естетичний смак, культурологічний досвід, позитивне ставлення до краси навколишнього, мистецтва, матеріально-духовних цінностей.

Звернення **Бованенко Ольги Олександрівни** до проблеми формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних вузів на часі, оскільки культура майбутнього педагога надалі ретранслюватиметься його учням, вихованцям. У будь-якому випадку – педагог, носій культурних цінностей, рівень його художньо-естетичної культури має важливе значення для розвитку національної художньої культури, зміцнення ролі художньо-естетичних цінностей як носіїв та оберегів культурних традицій, як дієвого фактору впливу на розвиток творчості через усвідомлення сутності національних художньо-естетичних надбань. Водночас, педагог повинен орієнтуватись у загальнолюдській культурній спадщині.

Художньо-естетична культура особистості формується завдяки діяльності: творчої, відтворюючої, оцінної. Значна роль у цьому процесі належить педагогу, його особистісним якостям: ерудованості, вмінню адекватно сприймати, тонко і високо цінувати народне мистецтво, зберігати традиції, примножувати духовні й матеріальні надбання культури, передавати власний досвід підростаючому поколінню.

У вирішенні питань формування художньо-естетичної культури сучасної молоді вагомого значення набуває декоративно-прикладне мистецтво, оскільки цей вид мистецтва є особливою формою передачі естетичного ставлення людини до дійсності, перш за все – носієм духовності народу, виражених у матеріальних цінностях. Завдяки власній дієвості, цей вид візуального мистецтва спроможний впливати на естетичні смаки, формувати потребу у творчості, збагачувати культурологічний

досвід, сприяти розвитку оцінної та творчої декоративно-прикладної діяльності.

Слід зауважити, що на сьогодні у практиці формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів дійсно існують суперечності, означені автором дослідження (с. 5).

З огляду на сказане вище та через відсутність цілісного дослідження вказаної проблеми актуальність рецензованої дисертації не викликає сумнівів. Викладені дисертанткою аргументи переконують у своєчасності наукової роботи, предметом якої є «змістово-технологічне забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної діяльності» (с. 7).

Основні наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, ступінь їх обґрунтованості та достовірності

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри соціальної педагогіки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова і є складовою комплексної проблеми «Психолого-педагогічні засади професійної підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності».

Здобувач проаналізувала проблему дослідження на:

– законодавчому та нормативному рівнях: науковий пошук проведено у відповідності з положеннями Законів України «Про вищу освіту» (2018 р.), «Про освіту» (2017 р.), Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2013р.), «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (2016 р.), Стратегії національно-патріотичного виховання дітей і молоді на 2016-2020 рр., Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах (2007 р);

– професійно-практичному рівні: дослідженням охоплено 881 особу, серед методів дослідження теоретичні, емпіричні, педагогічний

експеримент, статистичні. Завдяки залученню теоретичних методів – виділено обґрунтування змістово-технологічного забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів; емпіричних (анкетування, спостереження, тестування, метод незалежних експертних оцінок, ранжування, нарративні методики, аналіз результатів практичної діяльності студентів) виокремлено критерії, показники та рівні сформованості художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів. Педагогічний експеримент дав змогу перевірити ефективність виокремлених критеріїв, показників та рівні сформованості художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів. Відповідно, статистичні забезпечили аналіз та визначення якості дії означеного дисертанткою змістово-технологічного забезпечення.

Вірогідність та обґрунтованість отриманих результатів забезпечуються методологічними та теоретичними засадами вихідних положень дослідження, відповідністю застосованих методів поставленій меті та завданням, а також позитивними результатами впровадження основних результатів дослідження. Варто також відзначити й обґрунтованість наведених дисертанткою висновків, що базуються на грамотному використанні теоретичних, діагностичних, емпіричних та експериментальних методів досліджень.

Наукова новизна дисертаційного дослідження

– теоретично обґрунтовано складові змістово-технологічного забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів (напрями, змістове наповнення, форми та методи); розкрито сутність понять «художньо-естетична культура студентів педагогічних університетів» та «декоративно-прикладна діяльність студентів педагогічних університетів»; виявлено особливості декоративно-прикладної діяльності студентів педагогічних університетів; обґрунтовано критерії (когнітивний, емоційно-мотиваційний, ціннісний,

творчо-діяльнісний), відповідні показники та рівні формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів;

– уточнено поняття «художньо-естетична культура» та «декоративно-прикладне мистецтво», характеристику видів декоративно-прикладної діяльності;

– подальшого розвитку набули форми та методи освітнього процесу студентів педагогічних університетів з формування художньо-естетичної культури у процесі декоративно-прикладної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні якісно нового змістово-технологічного забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів; методичних рекомендацій для педагогів, студентів педагогічних університетів щодо підвищення ефективності формування художньо-естетичної культури студентів у процесі декоративно-прикладної діяльності.

Аналіз змісту дисертації

Обґрунтованою і логічною є структура дисертації, яка презентована вступом, двома розділами, висновками до розділів, ґрунтовними загальними висновками, додатками, списком використаних джерел, що відповідає профілю спеціалізованої вченої ради К 26.053.09.

Зміст кожного розділу підпорядковано меті та завданням дослідження, а підсумками є наукові висновки.

У вступі дисертантка на високому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, визначила мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методичні засади формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів» автором проаналізовано градацію розвитку поняття «культура», «культура особистості», «художньо-естетична культура», обґрунтовано їх взаємозв'язок; виокремлено складові понять «художньо-естетична

культура» (с. 33) та «художньо-естетична культура студентів педагогічних університетів» (с. 37).

У цьому ж розділі охарактеризовано підходи до визначення поняття декоративно-прикладного мистецтва та його видів, дана коротка характеристика видів декоративно-прикладного мистецтва, доповнено характеристику декоративно-прикладної діяльності (с. 50), досліджено роль занять декоративно-прикладною діяльністю у формуванні художньо-естетичної культури студентів (с. 60-61), достовірно обґрунтовано доцільність формування художньо-естетичної культури у підготовці майбутнього педагога засобами декоративної та оцінної діяльності.

Як наслідок, обумовлено критеріальний апарат дослідження та показники сформованості художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів (с. 72), відповідні діагностичні методики оцінки рівнів сформованості досліджуваної особистісної якості.

Результативність констатувального етапу експерименту, проведеного на базі Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (факультети: «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Соціальна робота», «Соціальна робота. Соціальна педагогіка») підтвердила недостатність рівнів сформованості художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів, залучених до експерименту.

У другому розділі «Змістово-технологічне забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів» теоретично обґрунтовано складові змістово-технологічного забезпечення

формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів (напрями, змістове наповнення, форми та методи).

На особливу увагу заслуговує вибір методів та прийомів технологічного забезпечення процесу формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів (с. 105-108): методи формування свідомості, організації діяльності, стимулювання діяльності студентів, самовиховання, методи народної педагогіки, інформаційно-пошуковий метод, метод створення художнього контексту.

Прослідковується чіткий взаємозв'язок формування художньо-естетичної культури педагога та можливість впливу її носія на учнівську аудиторію.

Усі етапи педагогічного експерименту автором детально охарактеризовано. Формувальний етап експериментальної роботи проводився з вересня 2016 р. до березня 2018 р. на базі Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова та Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. До роботи було залучено 204 студенти експериментальної групи. Опис формувального етапу експериментальної роботи дає підстави стверджувати про відповідність та багатоплановість форм діяльності щодо формування кожного з критеріїв та показників сформованості художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів: лекції, відеолекторії, майстер-класи, культурологічні бесіди, музейні години, відкриті заліки; позааудиторні – творчі майстерні, ярмарки, форми створення дизайну середовища освітнього простору, виставки, факультативи. Доступним та цікавим є вибір практичної відтворюючо-творчої діяльності: писанка, лялька-мотанка, аплікація, орігамі, кусудамі тощо.

Експериментальна перевірка розробленої методики виявила її дієвість та ефективність, про що свідчать результати обрахунків комплексу діагностичних методик (підрозділ 2.3).

Варто відмітити вміння автора узагальнювати та систематизувати дослідницький матеріал, про що переконливо свідчить зміст рисунків та таблиць, поданих у дисертаційній роботі (сс. 26, 72, 82–85, 88–90, 109, 139–143, 151–153, 156–158 та ін.).

Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях

Основні результати дисертаційного дослідження відображені в 10 публікаціях. Із них: 1 – методичні рекомендації, 5 статей у провідних наукових фахових виданнях України, 2 зарубіжні публікації, 2 тези доповідей. Обсяг друкованих робіт та їх кількість відповідають вимогам МОН України щодо висвітлення у публікаціях основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Дисертація та автореферат О.О. Бованенко підготовлені та оформлені у відповідності до вимог, що ставляться МОН України. Структурна побудова і зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення, висновки й рекомендації, наведені в авторефераті дисертантки, належним чином розкриті та обґрунтовані в рукописі дисертації.

Обсяг і зміст дисертації показують, що робота є самостійним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні, і свідчать про професійну зрілість автора.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційного дослідження

Високо оцінюючи результати рецензованого дослідження, вважаємо за потрібне висловити деякі зауваження і побажання:

1. Автор констатує: культура особистості складається з предметних результатів діяльності суспільства (результати пізнання, твори мистецтва, норми права й моралі); суб'єктивних людських сил і здібностей (світогляд (широкий); знання і вміння; професійні навички; рівень

інтелектуального, морального, естетичного розвитку тощо). Слід зауважити, що у естетичних теоріях ще одним складником суб'єктивної естетичної культури особистості вважають духовність як індивідуальність, духовну власність її носія (с. 23).

2. Узагальнюючи підходи до видів культури дисертантка поділяє спосіб її існування на елітарну, народну та масову, які не пересікаються. На нашу думку, народна та масова мають спільні точки доступу, як приклад – етнодизайн (с. 26).

3. Погоджуємось з тим, що *художньо-естетичну культуру* визначено як невід'ємну частину духовної і матеріальної культури особистості в контексті набутого нею досвіду через оволодіння засобами мистецтва, що сприяє формуванню знань художньо-естетичної культури, художньо-естетичних цінностей, прагнень, емоцій та готовності до творчої художньо-естетичної діяльності (с. 36). Водночас художньо-естетична культура особистості виражається у оціночній діяльності, так званій художній критиці, яка передбачає передачу власних знань, переконань вихованцям.

Хочемо зауважити, що надалі, аналізуючи сприймання творів мистецтва Ольга Олександрівна вказує на провідну роль викладача у цьому процесі (с. 56). Аналогічно, при конкретизації методів формування емоційно-мотиваційного критерію виділяє творчі дискусії та диспути (с. 122). Знову ж, дискусії та диспути можливі за наявності умінь оцінювати та аргументувати власне оціночне ставлення, транслювати власне бачення та власне ставлення.

Для розвитку показників ціннісного критерію, а саме ціннісного ставлення, у роботі запропоновано проведення інтерактивних доповідей (обґрунтування культурно-мистецької цінності досліджуваного явища, шедевра) (с. 129). У цьому також вбачаємо художню критику.

Як одну із провідних форм у розвитку показників ціннісного критерію формування художньо-естетичної культури студентів

педагогічних університетів, автор виділяє культурологічні бесіди. Названа діяльність передбачає обмін думками, тобто оцінку та, відповідно, критику.

4. Характеризуючи рівні сформованості показників художньо-естетичної культури студентів в їх свідомості та діяльності дослідниця передбачає, що для студентів I-II курсів неможливим є наявність креативного рівня (с. 73). На нашу думку, як виняток, все таки можливо.

5. Обґрунтовуючи вибір студентів для формувального етапу експерименту, автор вказує на те, що студенти, які навчаються на мистецьких спеціальностях мають абсолютно інший рівень сформованості художньо-естетичної культури (с.75). З цим погоджуємось, але у плані декоративно-прикладної діяльності як виразника емоційно-мотиваційної спрямованості та здатності до створення художньо-естетичного продукту рівень майбутніх хореографів та учителів музики у більшості випадків не вирізняється.

6. Не зважаючи на те, що Ольгою Олександрівною подано обґрунтування «виходів» за межі декоративно-прикладного мистецтва в інші види мистецтва (с. 107) у додатках доцільно було більш повно представити залучення декоративно-прикладних видів мистецтва України та інших країн. За винятком додатків Б 5, 6, 7, присвячених майстрам декоративно-прикладного мистецтва, інші презентації (зроблені прекрасно) стосуються світового та українського образотворчого мистецтва, історичним епохам розвитку мистецтва.

7. Суперечливим є твердження автора щодо виділених *перспективних напрямів* дослідження порушеної проблеми у частині обґрунтування змісту та форм підготовки фахівців декоративно-прикладного мистецтва для освітньої сфери (с. 168).

8. Як побажання. Сьогодні у тренді бісероплетіння, ваяння, нескладні у виконанні та дуже ефектні техніки декоративно-прикладного мистецтва.

Їх також доцільно було залучити для формування практичних навиків декорування.

Проте висловлені зауваження та побажання не знижують наукової і практичної цінності й загальної високої оцінки рецензованої роботи.

Загальна оцінка дисертаційного дослідження

На підставі аналізу дисертації, автореферату та публікацій автора підсумовуємо: дисертація Бованенко Ольги Олександрівни «Формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної діяльності», є самостійною завершеною науковою працею, що містить нові науково обґрунтовані результати, які мають важливе значення для подальшого розвитку теорії і методики виховання.

Дисертаційна робота відповідає «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними Постановою КМУ № 1159 від 30.12. 2015), а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри образотворчого мистецтва,

дизайну та методики їх навчання

Тернопільського національного

педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

І.І. Пацалюк